

Uppfattningen om perenna gravplanteringar hos tre uppländska kyrkogårdsförvaltningar

En fallstudie

Hanna Johansson

Titel: Uppfattningen om perenna gravplanteringar hos tre uppländska kyrkogårdsförvaltningar – En fallstudie
Engelsk titel: The Perception about Perennial Graveplantings at three Upplandic Cemetary Administrations – A Case Study

© Hanna Johansson

Handledare: Malin Eriksson, SLU, institutionen för stad och land

Examinator: Ulla Myhr, SLU, institutionen för stad och land

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet, fakulteten för naturresurser och lantbruksvetenskap

Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur

Omfattning: 15 hp

Nivå: Grundnivå G2E

Kurs: EX0725, Projekt i landskapsarkitektur

Landskapsarkitektprogrammet, Ultuna

Nyckelord: Hållbarhet, Kyrkogård, Perenner, Skötsel, Sommarblommor

Omslagsbild: Perenn gravplantering på Götalundens kyrkogård i Trollhättan. Fotograf: Hanna Johansson (2013-05-10)

Publiceringsår: 2013

Publiceringsort: Uppsala

Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se/>

Sammandrag

Perenner är på modet och har fått en större roll i planteringar i de offentliga rummen. Deras ekologiska och ekonomiska hållbarhet är god medan sommarblommor är både dyra och mindre bra för miljön. Det har lett till att trädgårdsexperten och forskare föreslår att sommarblommor på just kyrkogårdar ska bytas ut mot perenner. Trots det är proportionen perenner låg, vilket leder till frågeställningen hur inställningen till perenner ser ut hos svenska kyrkogårdsförvaltningar. Denna uppsats undersöker dagens användning av och inställning till perenner hos uppländska kyrkogårdsförvaltningar, vilket ger information och reflektion kring kyrkogårdarnas växtanvändnings ekologiska och ekonomiska hållbarhet och förslag på hur perennanvändningen kan utvecklas i framtiden. Frågeställningarna undersöks i en fallstudie bestående av kvalitativa, semistrukturerade telefonintervjuer med sakkunniga på tre uppländska kyrkogårdsförvaltningar. Förvaltningarna ligger i Uppsala, Enköping och Märsta. Möjlighet gavs att undersöka eventuella skötsel- och växtvalsskillnader mellan kyrkogårdarna då förvaltningarna sköter flera kyrkogårdar var. Kyrkogårdarna är i olika åldrar, storlekar och stilar. Intervjuerna ger en bild med fokus på de intervjuades egna intryck och åsikter. En intervjuguide användes för att ställa samma frågor till alla informanterna för en samlad bild. Frågorna berörde den nuvarande perennanvändningen, mängden perenner i gravplanteringarna på kyrkogårdarna och inställningen till perenner. Intervjuresultaten visar att de tre förvaltningarnas växtval är oberoende av kyrkogårdarnas karaktärer, åldrar och storlekar. Istället har traditioner och gravrättsinnehavare stor påverkan på växtsortimenten och planteringsalternativen. Få gravrättsinnehavare efterfrågar perenner, vilket gör att andelen perenner i gravplanteringarna är liten. Det gör att den föreslagna övergången inte kommit så långt. Inställningen till perenner skiftar inom förvaltningarna. Faktorer som tycke, smak och skötselerfarenhet spelar in. Slutsatsen är att kyrkogårdsförvaltningarnas gravplanteringar idag varken är ekonomiskt eller ekologiskt hållbara och att växtanvändningen därför bör förändras. Nya traditioner och perennalternativ kan införas så att perenner kan ersätta sommarblommor på kyrkogårdarna.

Abstract

Perennials are popular and are preferred to a greater extent in plantations in public places today. Their ecological and economical sustainability is good while annuals are both expensive and have a negative impact on the environment. That has led to propositions from garden experts and scientists to replace annuals with perennials on cemeteries. Despite that, the proportion of perennials is still low which leads us to the question how the attitude towards perennials is in Swedish cemetery administrations. This essay examines today's use of and attitude towards perennials in Upplandic cemetery administrations. That gives us information and reflection about the cemeteries sustainability and proposals on how the usage of perennials can evolve in the future. The questions will be examined in a case study consisting of qualitative, semi structural telephone interviews with experts in three Upplandic cemetery administrations. The administrations are located in Uppsala, Enköping and Märsta. That give the opportunity to examine potential differences in maintenance and plant choice between several cemeteries. The cemeteries are from different centuries and are different in size and style. The interviews give an image with focus on the informants own impressions and opinions. An interview guide was used to ask the same questions to all informants for a wider picture. The questions referred to the present use of perennials, the amount of perennials in grave plantings in the cemeteries and the attitude towards perennials. The results show that the three cemetery administrations plant choices don't depend on the cemeteries characters, ages or sizes. Instead, traditions and holders of burial right have a great impact on plant assortments and planting alternatives. Few holders of burial right ask for perennials and the proportion of perennials in grave plantings is small. The proposed transition has therefore not come so far. The attitude towards perennials shifts within the administrations because of taste and experience. The conclusion is that the cemetery administrations grave plantings are neither economically nor ecologically sustainable. Therefore new traditions and perennial alternatives should be introduced for perennials to replace annuals in the cemeteries.

Introduktion

Perenner har på senare år fått en allt större roll i planteringar i de offentliga rummen, både i Sverige och utomlands. Piet Oudolf har gått i spetsen för trenden och är en förebild för många landskapsarkitekter.

I *Kyrkans Tidning* beskriver Anna Hagnell (2009) hur perenner används för sina många uttryck och för att de i kombination med varandra kan bidra med något året om. Hon förklarar att de perenna växterna förespråkas, framför sommarblommor, ur en hållbarhetssynpunkt. ”Fleråriga perenner vore både billigare, enklare och miljövänligare” (Hagnell 2009, s. 1). Hagnell har intervjuat trädgårdsexperterna Peter Gaunitz, landskapsdesigner, och Stefan Lagerqvist, stadsträdgårdsmästare i Sävsjö kommun. I intervjuerna föreslås att perenner ska ersätta sommarblommor vid gravplatser på kyrkogårdar. Men någon undersökning som visar hur inställningen till perenner ser ut hos svenska kyrkogårdsförvaltningar har ännu inte gjorts. I uppsatsen undersöks användningen av och inställningen till perenner hos tre uppländska kyrkogårdsförvaltningar. Den framtida perennanvändningen diskuteras för en förbättrad växtanvändning ur en ekologisk och ekonomisk hållbarhetssynpunkt på kyrkogårdar. En förhoppning är att arbetet ska ge information och reflektion kring skötsel effektiviteten hos svenska kyrkogårdsförvaltningar. En annan förhoppning är att öka medvetenheten hos förvaltningarna, blivande och yrkesverksamma landskapsarkitekter samt övriga intresserade om vikten av växtval på kyrkogårdar för den ekologiska och ekonomiska hållbarheten.

Bakgrund

Piet Oudolf, en holländsk trädgårdsingenjör, har på senare år på ett inspirerande sätt infört perenner som en självklar del i offentliga planteringar. Drömparken i Enköping är ett av hans projekt. Enligt Enköpings kommun (2012) innehåller parken fler än 220 sorters perenner. Liknande koncept finns även på andra ställen i världen, som vid The 'High Line' i New York och i Lurie Garden i Chicago (Oudolf 2013). Trenden är välmotiverad tack vare perenners hållbarhetsmässiga fördelar.

Perenner ur en hållbarhetssynpunkt

En anledning till att välja perenner, framför sommarblommor, är hållbarhet. Hållbarhet är ett brett begrepp som innefattar tre delar; ”ekologisk, ekonomisk och social hållbarhet” (Elvingson 2013). Detta arbete diskuterar framförallt de ekologiska och ekonomiska hållbarhetsaspekterna.

Perenner är långlivade och vissa arter är vitala i flera årtionden. Andra behöver delas och planteras om med några års mellanrum för att må bra (Andersson 2004, s. 54). Nya plantor behöver därför inte köpas in så ofta och delningar ger fler plantor, som kan fylla fler planteringar. Elg & Lagerström (2004) beskriver hur perenners stora variation ger många möjliga kombinationer och hur kombinationer av tidiga och sena perenner ger planteringar där

blomsterprakten sätter igång tidigt på våren och avslutas sent på hösten. De förklarar att planteringarna på så vis inte blir kala. Vidare menar de att vintergröna perenner eller perenner med vinterståndare tillför något även på vintern. Perenners stora variation gynnar den biologiska mångfalden och den ekologiska hållbarheten.

Sommarblommor anses sämre än perenner ur en ekonomisk och ekologisk hållbarhetssynpunkt. Till exempel beskriver Hagnell (2009) hur stora mängder sommarblommor köps in varje år för att i slutet på säsongen hamna på komposten. Enligt Kjellander (2010, s. 9) ger uppdrivningen av annueller upphov till stora klimatgasutsläpp. Hon förklarar att sticklingarna transporteras från grossister till odlare och vidare till växtplatserna och att uppvärmningen av växthusen kräver mycket energi. Det påverkar den ekologiska hållbarheten negativt. I skötseln blir sommarblommorna dessutom enligt Hagnell (2009) både dyra och arbetskrävande då de enligt Kjellander (2010, ss. 9-10) kräver mer gödsel och vatten. Hagnell (2009) förklarar att man i Sävsjö kommun gjort beräkningar på olika sorters planteringars inköps- och skötselkostnader per kvadratmeter och år. Hon berättar att man kommit fram till att perenner kostar en tiondel av vad ettåriga växter gör. Lök- och sommarblomsplanteringarna kostar kommunen 700 till 1500 kronor per kvadratmeter och år medan perennplanteringar som mest kostar 100-150 kronor per kvadratmeter och år.

Naturligtvis finns anledningar att välja sommarblommor framför perenner. Men anledningarna är inte hållbarhetsmässiga utan traditionsenliga, praktiska eller estetiska. Perenner är inte skötselfria utan behöver både delas, planteras om och klippas ner. Enligt Andersson (2008) krävs mer kunskap för att hantera perenner och ett antal olika arter för att skapa rik blomning i gravrabatterna hela säsongen. Han beskriver att sommarblommor därför väljs för att de är lättare att sköta för de oerfarna, ger större variation och garanterar blomning hela sommarsäsongen. Hagnell (2009) menar att traditioner också spelar in.

Traditioner på kyrkogårdar

Kyrkogårdarnas utseende speglar samhället och följer dess utveckling (Lundquist 1992, s. 12). Sörensen och Wembling (2008, s. 94) menar dock att processen hittills varit långsam och att det inte kommer att ske några stora förändringar i framtiden. Vidare menar de att det till exempel beror på förvaltningarnas uppgift att bevara kulturhistoriska miljöer och värden.

Trots en långsam utveckling förekommer enligt Gustafsson och Orwén (2010, s. 7), nu som då, trender på svenska kyrkogårdar. Vidare menar de att dagens rådande trend är en tillbakagång till de enskilt dekorerade gravplatserna som enligt Lundquist (1992, s. 12) har dominerat kyrkogårdarnas arealer de senaste 150 åren. Gustafsson och Orwén (2010, s. 7) menar att det finns ett behov av att göra gravplatserna mer individuellt och personligt utformade med en större frihet i valet av utsmyckningar. En ökad efterfrågan av begraving i askgravlundar kan enligt Sörensen och Wembling (2008, s. 43) också skönjas och ses som en motreaktion mot de tidigare populära minneslundarna med anonym begraving.

När man ser till växttrender är det främst ettåriga växter som planteras i gravplanteringar idag. Men traditionen är relativt ny och sträcker sig enbart ett par generationer tillbaka i tiden. Innan dess var perenner vanliga (Persson 1997, s. 42).

Stor konsumtion av annueller på svenska kyrkogårdar

Förutom sommarblommor används även stora mängder andra annueller på kyrkogårdarna i Sverige. Hagnell (2009) förklarar att penséer planteras på våren innan sommarblommor pryder gravplanteringarna under sommarmånaderna. Kjellander (2010, s. 9) menar att ljung planteras på hösten. Hon förklarar att den stora mängden annueller innebär stora utsläpp av klimatgaser, främst vid framställningen av plantorna. Gustafsson och Orwén (2010) beskriver i sitt exjobb *Hållbar design för gravplatser* hur det ständiga bytandet av de ettåriga växterna också kräver mycket arbete av gravrättsinnehavare och kyrkogårdsförvaltningar. Det är alltså inte bara sommarblommorna, som fokuseras på i detta arbete, som bidrar till sämre hållbarhet på kyrkogårdarna. All användning av annueller; alltså vår-, sommar- och höstblommor; påverkar hållbarheten negativt.

Penséer i gravplantering på Hammarby kyrkogård i Uppsala.

Fotograf: Hanna Johansson (2013-06-03).

Dagens perennanvändning på svenska kyrkogårdar

Användningen av perenner på svenska kyrkogårdar har ökat. Det tros vara Njurundas förre kyrkogårdschef, Henry Karlssons, förtjänst. Han har sedan 1987 inspirerat andra kyrkogårdsschefer till att våga använda mer perenner i planteringarna (Klein 1996). I Hagnells (2009) artikel förklaras att förslagspärmar, som tydligt visar hur perennerplanteringar på gravplatser kan se ut, finns hos vissa förvaltningar och att andra förvaltningar tar kontakt med gravrättsinnehavare med skötselavtal för att fråga om de är intresserade av byte från sommarblommor till perenner. Trots det menar hon att förvaltningar fortfarande använder mycket sommarblommor.

Katharina Kjellander (2010) undersöker i sitt arbete, *Gestaltningförslag av gravplatser ur ett miljöperspektiv*, vilka växter man bör plantera på gravplatser för att utsläppen av till exempel koldioxid ska vara så låga som möjligt. Hon jämför perenner och annueller och kommer fram till slutsatsen att en hög andel perenner i planteringarna är att föredra (Kjellander 2010, s. 11). Det stödjer trädgårdsexperters tankar att perenner bör ersätta sommarblommor vid gravplatser på kyrkogårdar (Hagnell 2009).

Med stöd av Kjellanders slutsatser, trädgårdsexperters uttalanden och Hagnells observation, att sommarblommor fortfarande är vanliga på kyrkogårdar, görs en undersökning bland uppländska kyrkogårdsförvaltningar.

Syfte och frågeställningar

Syftet är att undersöka förutsättningar för att använda en större andel perenner på kyrkogårdar. Med utgångspunkterna att perenner är mer skötleffektiva och ekologiskt hållbara än sommarblommor samt att forskare och yrkeskunniga förespråkar en övergång från sommarblommor till perenner på kyrkogårdar undersöks frågorna:

Hur ser dagens perennanvändning på uppländska kyrkogårdar ut och hur skulle den kunna utvecklas och utökas i framtiden?

Hur ser inställningen till perenner på gravplatser på kyrkogårdar ut bland uppländska kyrkogårdsförvaltningar?

Avgränsningar

Uppsatsen begränsas till att undersöka nutida och framtida användning av samt inställning till perenner på kyrkogårdsförvaltningar i Uppland. Det ger möjlighet att diskutera nuvarande växtanvändnings hållbarhet och att ge förslag på framtida förbättringsmöjligheter.

Underlag till uppsatsen är tre intervjuer med sakkunniga på Uppsalas, Enköpings och Märstas kyrkogårdsförvaltningar. Valet bygger på viljan att, med intervjuer, få en så bred bild som möjligt av det undersökta på de uppländska kyrkogårdsförvaltningarna och deras kyrkogårdar. Resultatet antas representera läget i Uppland och ger exempel på hur användningen och inställningen kan se ut i Sverige.

Perennanvändningen på förvaltningarnas kyrkogårdar

I arbetet undersöks användningen av perenner enbart på förvaltningarnas kyrkogårdar. Kyrkogård är en ”begravningsplats invid en kyrka” (Movium 2005, s. 3). Det reducerar antalet begravningsplatser då undersökningen skulle bli för omfattande annars.

Begreppsprecisering

Allmänna planteringar är enligt Engström¹ de planteringar som finns på kyrkogårdar, men som inte tillhör några specifika gravar. I detta arbete används ovanstående definition med ett tillägg. De allmänna planteringarna fyller inte samma funktion som gravplanteringarna, som smyckar gravarna. De smyckar istället kyrkogårdarna och fungerar som rumsskapare.

Askgravlund är ett gemensamt gravområde, där askor grävs ner, med en gemensam namn- och utsmyckningsplats (Movium 2005). Här används definitionen med två tillägg. De begravdas anhöriga är inte gravrättsinnehavare i

¹ Tord Engström kyrkogårdschef på Uppsalas kyrkogårdsförvaltning, telefonsamtal den 3 maj 2013.

lundarna då kyrkogårdsförvaltningarna helt tar hand om skötseln. Lundarna innehåller växtplanteringar och andra utsmyckningar som till exempel ljushållare.

Begravningsplats är ett ”område som är anordnat för förvaring av avlidnas stoft eller aska” (Movium 2005, s. 3). I fallstudien undersöks användningen av perenner enbart på förvaltningarnas kyrkogårdar. En kyrkogård är en ”begravningsplats invid en kyrka” (Movium 2005, 3).

Gravplantering definieras här som en plantering tillhörande en gravplats.

Gravplats är en plats ”för gravsättning av en avliden” med ”utrymme för en eller flera gravar” (Movium 2005, s. 4). Här används begreppet som ett uttryck för en plats med en gravsten där en eller flera personer kan gravsättas.

Gravrättsinnehavare är den person som bestämmer vem som ska gravsättas vid en viss gravplats och hur utformningen av och utsmyckningen vid graven ska se ut. Innehavaren ansvarar för att gravplatsen hålls i ett värdigt skick (Movium 2005). I denna uppsats behandlas gravrättsinnehavaren som den person som väljer planteringstyp till den gravrätt denne innehar.

Kulturminneslagen är den centrala lagen för kulturmiljövård i Sverige. Lagens bestämmelser skyddar viktiga delar av Sveriges kulturarv; värdefulla byggnader, fornlämningar, fornfynd, kyrkliga kulturminnen och vissa kulturföremål (Riksantikvarieämbetet 2012). I detta arbete ligger fokus på skyddet av kyrkliga kulturminnen på kyrkogårdar.

Minneslund är ett gemensamt gravområde där askor grävs ner eller strös ut anonymt. Området har en gemensam utsmyckningsplats (Movium 2005). Här används definitionen med två tillägg. De begravdas anhöriga är inte gravrättsinnehavare i lundarna då kyrkogårdsförvaltningarna helt tar hand om skötseln och lundarna innehåller utöver utsmyckningar även växtplanteringar.

Metod

Uppsatsen baseras på en fallstudie. I fallstudien undersöktes användningen av och inställningen till perenner på gravplatser på kyrkogårdar hos kyrkogårdsförvaltningar. Fallstudien bestod av telefonintervjuer med sakkunniga på tre uppländska kyrkogårdsförvaltningar.

Intervjuer

Intervjuer genomfördes för att få en bild av användningen av och inställningen till perenner på uppländska kyrkogårdsförvaltningar.

Val av förvaltningar

Förvaltningarna ligger i Uppsala, Enköping och Märsta. De valdes för närheten till studieorten ifall inte intervjuerna skulle kunna genomföras per telefon utan behöva göras på plats. En annan anledning till valet är att de sköter flera kyrkogårdar var. Detta skulle kunna visa eventuella skillnader i skötsel och växtanvändning mellan kyrkogårdar tillhörande en och samma förvaltning. Kyrkogårdarna är av varierande stil och ålder och några har särskilda delar för gravsättning av personer med andra trosuppfattningar än den Svenska kyrkan har.

Val av informanter

Avsikten var från början att intervjua kyrkogårdscheferna på ovanstående förvaltningar, då de kan tänkas ha god kunskap om förvaltningarna i stort. Men vid telefonkontakt med kyrkogårdscheferna på både Enköpings och Märstas förvaltningar rekommenderades andra anställda, som var mer insatta i ämnet. Informanterna har olika titlar men besitter likvärdig kunskap med god insikt i förvaltningarnas organisation och växtanvändning. Informanterna var:

- » Tord Engström, kyrkogårdschef på Uppsalas kyrkogårdsförvaltning
- » Ann-Sofie Hansson, arbetsledare på Enköpings kyrkogårdsförvaltning
- » Ann-Christin Zingerman; kyrkogårdsarbetare, vice arbetsledare och växtansvarig på Märstas kyrkogårdsförvaltning

Intervjufrågor

En intervjuguide med frågor togs fram som stöd till intervjuerna. På sidan 11 redovisas den sammanfattade guiden som skickades ut till informanterna.

Efter genomläsning av intervju- och ämnesintressant litteratur samt begründande av syftet konstruerades frågor. Frågorna berörde de intervjuades position och utbildning, förvaltningarnas anställdas utbildning samt planering, skötsel och användning av perenner. Även frågor om den dåtida, nutida och framtida användningen av perenner samt inställningen till perenner hos förvaltningarna gjordes.

Frågorna utformades för att i enlighet med Brymans (2008, s. 419) råd inte vara för specifika eller ledande och ha ett anpassat och begripligt språk. De blev på så sätt lättförståeliga och gav de intervjuade svarsfrihet utan påverkan.

- 4.1. Hur stor är andelen perenner i planteringarna vid gravplatserna på er kyrkogård/era kyrkogårdar?
- 4.2. Utgör de hälften, mer eller mindre?

Exempel på icke ledande frågor, som ger den intervjuade hjälp att svara med hjälp av svarsalternativ.

Intervjuguiden strävade efter att ge en samlad bild av de tre förvaltningarnas användning av och inställning till perenner samt om trädgårdsexperters rekommendation om en övergång från sommarblommor till perenner anammats. Frågorna skulle också ge möjlighet att se eventuella skillnader i skötsel och perennanvändning mellan de olika kyrkogårdarna inom en och samma förvaltning.

Intervjuguide

Position och utbildning

Frågor om din position inom förvaltningen, hur länge du arbetat där samt vilken utbildning du har.

Förvaltningen

Frågor om antalet anställda som jobbar med skötsel och deras utbildning.

Planering och skötsel

Frågor om förvaltningens kyrkogårdar och hur skötseln och växtvalen skiljer sig dem emellan. Under denna rubrik finns även frågor om vem/vilka som planerar gravplanteringarna och väljer växter samt hur utbytet ser ut mellan de som planerar och de som sköter planteringarna.

Perenner

Frågor om hur stor andel av gravplanteringarna på era kyrkogårdar som består av perenner, om perennanvändningen på gravplatserna ökat eller minskat och om det skiljer sig mellan de olika kyrkogårdarna. Här finns även frågor om vad ni anser mest fördelaktigt, sommarblommor eller perenner, och vad gravrättsinnehavarna efterfrågar. Frågorna rör även ert planteringsutbud och växttrender. Till sist skulle jag vilja veta hur framtiden på era kyrkogårdar ser ut. Kommer era gravrabatter att innehålla fler/färre perenner, kommer planteringsutbudet att förändras och hur ställer ni er till experters förslag att gå över från sommarblommor till perenner?

Den, till informanterna, utskickade intervjuguiden.

Telefonintervjuer

Telefonintervjuerna bokades in efter att informanterna, enligt Carson et al. s (2001) och Emorys (1985) listor, fått information om undersökningens syfte och godkänt sin medverkan (Carson et al. 2001 & Emory 1985 se Gustavsson 2010, s. 243).

Intervjuerna var kvalitativa och semistrukturerade och baserades på Brymans (2008, ss. 412-413, 415-416) tankar om intervjutypernas fokus på de intervjuades egna intryck och åsikter utan en strikt struktur. Intervjuerna var lämpliga då fallstudiens fokus låg på förvaltningarnas egna intryck och åsikter. De gav dessutom möjlighet att ställa följdfrågor. För att få en samlad bild av ämnet ställdes samma frågor till de tre informanterna med hjälp av intervjuguiden.

Vid intervjutillfällena tillfrågades informanterna om samtycke till inspelning och namnpublicering. Inspe­ling av intervjuerna underlättade transkriberingen. Efter transkribering skickades intervjuerna ut till informanterna för godkännande.

Resultatbearbetning, redovisning och diskussion

Intervjuerna bearbetades och redovisades separat genom att de till undersökningen användbara delarna transkriberades. De utvalda delarna skrevs noggrant ner för att som Bryman (2008, s. 428) beskriver det underlätta analysen och ge möjlighet till att använda informationen fler gånger och för olika ändamål. Intervjuerna kan alltså användas i framtida undersökningar.

Intervjuerna analyserades och resultatet diskuterades med extra tonvikt på den nuvarande växtanvändningens ekologiska och ekonomiska hållbarhet samt traditioners och gravrättsinnehavares efterfrågans inverkan på användning av och inställning till perenner. Förslag gavs på framtida förbättringsmöjligheter kring växtanvändningen på kyrkogårdarna.

Resultat

Nedan redovisas resultatet av de intervjuer som genomfördes med sakkunniga på tre kyrkogårdsförvaltningar i Uppland. Intervjuerna gav en samlad bild av de tre förvaltningarnas användning av och inställning till perenner. De består enbart av svar från informanterna om inget annat anges.

Intervju med Tord Engström, Uppsalas kyrkogårdsförvaltning

Intervjun ägde rum den 3 maj 2013 per telefon.

Förvaltningen

Tord Engström förklarar att de fast anställda som arbetar med skötsel på Uppsalas kyrkogårdsförvaltning har en grundläggande trädgårdsutbildning. De säsongsanställda genomgår en intern skötselutbildning innan säsongen startar.

Planering och skötsel

Förvaltningen sköter sex kyrkogårdar. Växtvalen skiljer sig inte nämnvärt dem emellan förutom på Berthåga kyrkogård där färre penséer och tagetes planteras på våren. Det beror på närheten till naturen och dess djur.

På förvaltningen är en anställd ansvarig för växtinköpen. Utbytet mellan den som planerar och de som planterar och sköter planteringarna är välfungerande. I slutet av varje säsong görs en utvärdering av skötselpersonalen. Den inköpsansvarige tar hänsyn till synpunkterna inför nästa säsong.

Perenner

De skötselanställda med utbildning och erfarenhet anser att perenner och sommarblommor är lika lättskötta medan de utbildade och oerfarna har svårare att hantera perenner.

Engström nämner ett flertal fördelar med både perenner och sommarblommor. Sommarblommorna är lätta att byta ut och kan ge stor variation mellan åren. Perennerna är tåligare och billigare i längden för gravrättsinnehavarna. Planteringarna blir dessutom mer individuella.

Gravplanteringar med en blandning av perenner och sommarblommor förekommer på kyrkogårdarna. Men trots det är andelen perenner i gravplanteringarna liten. Det tror Engström beror på den tradition som finns hos både förvaltningen och dess kunder. Förvaltningen erbjuder ett planteringsalternativ med perenner, men det marknadsförs inte lika mycket som sommarblommorna och väljs heller inte lika ofta av kunderna. Perenner används istället som ersättare för häckar och buskage.

Mängden perenner på kyrkogårdarna har inte förändrats nämnvärt de senaste 30-40 åren menar Engström. Däremot har de sorter man använder ändrats. Han tror dock att gravplanteringarna kommer inhysa en större andel perenner i framtiden, på grund av den allmänna trendens påverkan på gravrättsinnehavarna. Det pratas om en större perennanvändning i branschen, men det är främst kundernas efterfrågan som styr förvaltningens val.

Intervju med Ann-Sofie Hansson, Enköpings kyrkogårdsförvaltning

Intervjun ägde rum den 6 maj 2013 per telefon.

Förvaltningen

Ann-Sofie Hansson beskriver hur de flesta anställda inte har någon trädgårdsutbildning. Men de senast rekryterade har en eftergymnasial trädgårdsutbildning, då det var ett krav vid anställningarna. Idag jobbar tre utbildade trädgårdsmästare på förvaltningen. De säsongsanställda genomgår en introduktionsdag där de får lära sig vilka maskiner som används och hur arbetet på kyrkogårdarna går till.

Planering och skötsel

Förvaltningen sköter tjugo kyrkogårdar. Två av kyrkogårdarna är större och ligger i centrala Enköping medan de resterande är mindre och ligger ute på landet. En av de centrala kyrkogårdarna är yngst, uppförd 1932, medan flera av landskyrkogårdarna är medeltida. Trots kyrkogårdarnas skillnader i ålder och karaktär skiljer sig inte skötseln eller växtvalen nämnvärt dem emellan.

Hansson förklarar att de som sköter planteringarna även är med och tar fram planteringsförslagen. Hon tror att det ger en större ansvarskänsla.

Perenner

Uppfattningen om huruvida perenner eller sommarblommor är mest lättskötta skiftar inom förvaltningen. Det beror på vem man pratar med menar Hansson. Hon tillägger att de som är utbildade, vana vid perenner och har ett växtintresse lättare arbetar med perenner.

Hansson förklarar att perenner och sommarblommor är likvärdiga då båda sorterna kräver skötsel. Hon menar att många ser perenner som skötselfria, men att det inte riktigt är så enkelt. Perenner kräver sin skötsel precis som sommarblommor. En väsentlig skillnad mellan sommarblommor och perenner är dock att sommarblommorna är sämre ur miljösynpunkt. Hansson anser det inte vara optimalt att odla sommarblommorna hos en odlare innan transport till kyrkogården för nedgrävning i planteringarna. Dessutom står de bara några månader innan de tas upp och kastas. På så sätt är perenner bättre ur

hållbarhetssynpunkt, då de är långsiktiga och kan ge fina rabatter i flera år utan plantbyte.

Andelen perenner i gravplanteringarna är liten trots planteringar med kombinationer av sommarblommor och äldre perennsorter, som funkia och kärleksört. Andelen skiljer sig inte heller nämnvärt mellan kyrkogårdarna. Hansson tror att den lilla andelen perenner beror på tradition och gammal vana. Förvaltningen tillhandahåller enbart sommarblommor och gravrättsinnehavarna efterfrågar detsamma. Gravrättsinnehavarna väljer själva vilka blommor de vill ha till sina rabatter av förvaltningens utvalda sortiment.

Hansson tror att mängden perenner i gravplanteringarna har minskat jämfört med förr i tiden. Hon tror att det beror på att gravplanteringarna var mer friväxande förr och därför tilläts innehålla fler perenner. Perenner används dock i större utsträckning i de allmänna planteringarna på kyrkogårdarna.

I framtiden vill förvaltningen jobba mer med olika sorters växter och kunna erbjuda ett perennalternativ till gravplanteringarna för att följa Enköpings parkers exempel och knyta ihop staden på ett bättre sätt. Hansson tror att efterfrågan kan bli större om gravrättsinnehavarna ges fler möjligheter. Samtidigt måste förvaltningen ta hänsyn till kulturminneslagen och inte göra för stora ingrepp och förändringar på kyrkogårdarna. Ett sätt att införa perennanvändning utan alltför stora ingrepp kan vara att använda gamla sorter.

Intervju med Ann-Christin Zingerman, Märstas kyrkogårdsförvaltning

Intervjun ägde rum den 7 maj 2013 per telefon.

Förvaltningen

Ann-Christin Zingerman berättar att de flesta skötselanställda inte har någon trädgårdsutbildning. De nyanställda får istället lära sig hur arbetet går till av arbetskamraterna genom att de successivt lär ut vad de kan. Som fast anställd kan man även läsa skötselfortbildningskurser.

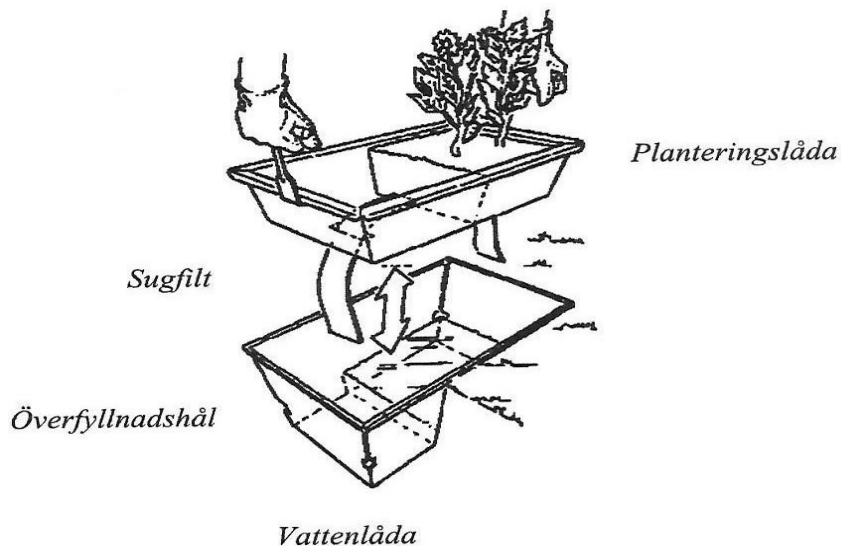
Planering och skötsel

Förvaltningen sköter sju kyrkogårdar. En av kyrkogårdarna är större medan de andra, landskyrkornas kyrkogårdar, är mindre. Zingerman beskriver att bevattningslådor används på den större kyrkogården till skillnad från de mindre. Det beror på att skötseln på den större kyrkogården annars blir svår att hinna med.

Bevattningslåda med planterade sommarblommor vid en askgrav på Götalundens kyrkogård i Trollhättan. Fotograf: Hanna Johansson (2013-06-15).

Enligt EMPERI (2013) består deras bevattningslåda av en inre planteringslåda med en yttre vattenlåda för påfyllning 1-2 gånger per månad. En filt suger upp vattnet till växterna.

En principskiss över EMPERI original bevattningslåda. I skissen syns den inre planteringslådan, den yttre vattenlådan och sugfilten som suger upp vatten till växterna. Foto med vänligt tillstånd av: EMPERI.

Zingerman förklarar att växtsortimentet inte skiljer sig mellan kyrkogårdarna och hur hon, som växtansvarig, planerar planteringarna och köper in växter. Hon väljer växter efter gravrättsinnehavarnas önskemål, men har också möjlighet att välja fritt till övriga planteringar. Växtsortimentet förnyas och varieras varje år.

Efter varje säsong går Zingerman igenom sortimentet och ser vilka växter som fungerat bra och tvärtom, välfungerande växter återanvänds.

Perenner

Inställningen till perenner skiftar inom förvaltningen. De som är vana med perenner tycker att det är lätt att arbeta med växterna, medan de ovana har svårt för det. Zingerman förklarar problematiken med att det är många som inte kan skilja på vad som är en perenn och inte.

Zingerman beskriver perenners många fördelar. Hon förklarar att de perenner som etablerat sig väl är mer eller mindre självgående medan sommarblommor ständigt behöver plockas, skötas och vattnas. Skötseln kostar nästan mer än vad förvaltningen tjänar på beställningarna. Perenner är på så sätt ett bättre långsiktigt och ekonomiskt val. De må vara dyrare i inköp, men står längre och är bra för de som inte har det så gott ekonomiskt ställt. Misskötta och överväxta gravar kan med billiga och lättskötta perenner få ett lyft. Dessutom kan perennerna, om man väljer rätt sorter, blomma längre. Har man tur kan man få gravplanteringar som blommor till snön faller.

Perenner efterfrågas inte av gravrättsinnehavarna på förvaltningens kyrkogårdar. Gravrättsinnehavarna vill ha sommarblommor; som lobelior, isbegonior och margeriter. Det är också det som erbjuds. Zingerman förklarar att de flesta gravrättsinnehavarna vill att gravplanteringar ska se ut som de alltid gjort, med lagom stor blomning och utan allt för klara färger. Hon tror att det bottnar i rädsla för det nya och den stora vikten av traditioner. Kanske kan ett generationsskifte förändra inställningen och efterfrågan. Växtvalen tycks också vara starkt kulturellt kopplade. På gravplatser på kyrkogårdsdelen för syrianer använder man, till skillnad från vid de andra gravplatserna, gärna ovanliga sorter med mycket färg.

Andelen gravplanteringar med enbart perenner är liten. Kombinationsplanteringar, med både sommarblommor och perenner, förekommer men perenner används i större utsträckning i askgravlundarna och minneslundarna.

Zingerman förklarar att förvaltningen hämtar inspiration från andra förvaltningars kyrkogårdar. I Motala och Uppsala fick man tips om att använda perenner istället för häckar.

I framtiden hoppas förvaltningen kunna erbjuda ett perennalternativ till gravrättsinnehavarna och på så sätt få se mer perenner på kyrkogårdarna.

Sammanfattning av intervjuer

Nedan följer en sammanfattning av resultaten från intervjuerna.

Skillnader i växtval mellan kyrkogårdar inom förvaltningarna

De tre förvaltningarnas växtval är oberoende av kyrkogårdarnas karaktärer, åldrar och storlekar. Skötselmässiga och praktiska anledningar till annorlunda växtval ses däremot på Berthåga kyrkogård i Uppsala där färre penséer och tagetes planteras på grund av närheten till naturen och dess djur.

Skillnader i skötsel mellan kyrkogårdar inom förvaltningarna

Skötseln av gravplanteringarna är likadan på alla kyrkogårdar hos två av förvaltningarna. I Enköping använder man däremot bevattningslådor på den

största kyrkogården till skillnad från de mindre kyrkogårdarna där alla gravplanteringar vattnas för hand. Det beror på att det är svårt att hinna med vattningen på den största kyrkogården utan lådor.

Planering av planteringar och inköp av växter

Vem eller vilka som planerar planteringarna skiljer sig åt mellan förvaltningarna. På Märstas kyrkogårdsförvaltning planerar den växtansvariga själv planteringarna genom egna utvärderingar medan skötselpersonalen på Enköpings kyrkogårdsförvaltning hjälps åt. I Uppsala utvärderar skötselpersonalen säsongens planteringar och kommer med synpunkter till den växtansvariga. Inköpen görs på alla tre förvaltningarna av en inköpsansvarig.

Inställningen till perenner hos förvaltningarna

Inställningen till perenner skiftar inom de tre förvaltningarna. Vissa föredrar sommarblommor medan andra föredrar perenner. Det handlar om tycke och smak. Men hur lättskött man tycker att den ena eller andra sorten är kan naturligtvis påverka inställningen. De intervjuade menar att utbildning, vana, erfarenhet och växtintresse påverkar hur lätt man arbetar med perenner. De utbildade och oerfarna tycker ofta det är svårare att arbeta med perenner. Förvaltningarnas traditioner påverkar också inställningen.

Växtval och inställningen till perenner hos gravrättsinnehavarna

De intervjuade menar att de allra flesta gravrättsinnehavare tycks föredra sommarblommor. De som efterfrågar perenner är få eller obefintliga.

Hos Märstas kyrkogårdsförvaltning ses skillnader i växtval beroende på gravrättsinnehavarnas ålder och kulturtillhörighet. Den äldre generationen är mer konservativ i valet av växter och de kulturella skillnaderna syns tydligt i en jämförelse mellan syriangravar och svenska gravar. På syriangrarna syns alltid mycket ovanliga, färgsprakande växtsorter medan de svenska gravarna innehåller traditionella, lagom färggranna växter med lagom stor blomning.

Nutida perennanvändning på förvaltningarnas kyrkogårdar

Andelen perenner i gravplanteringarna är liten trots att de på vissa ställen förekommer i kombination med sommarblommor. Perenner används istället i större utsträckning i de allmänna planteringarna till exempel som ersättare för häckar och buskage.

Framtida perennanvändning på förvaltningarnas kyrkogårdar

På Uppsalas kyrkogårdsförvaltning erbjuder man gravrättsinnehavarna ett perennalternativ. Men man ämnar inte göra några fler insatser för att öka perennanvändningen i gravplanteringarna utan förlitar sig istället på den allmänna trenden. Hansson förklarar att Enköpings kyrkogårdsförvaltning vill införa ett perennalternativ för att få större mångfald. Hon tror att efterfrågan ökar om gravrättsinnehavarna ges fler möjligheter. Även Märstas kyrkogårdsförvaltning vill införa ett perennalternativ.

Diskussion

Syftet är att undersöka förutsättningar för en mer hållbar växtanvändning hos svenska kyrkogårdsförvaltningar.

Nedan redovisas diskussionen av arbetet i form av en resultatdiskussion, en metoddiskussion, slutsats samt intressanta ämnen för vidare undersökningar.

Resultatdiskussion

Resultatdiskussionen, en diskussion av intervjuresultaten, sammanfattats i tre rubriker. Rubrikerna är; Gravrättsinnehavarnas och traditioners påverkan på förvaltningarnas växtsortiment och planteringsalternativ, Inställningen till perenner hos förvaltningarna och gravrättsinnehavarna samt Tillvägagångssätt för en ökad framtida perennanvändning i gravplanteringar.

Gravrättsinnehavarnas och traditioners påverkan på förvaltningarnas växtsortiment och planteringsalternativ

Enligt de intervjuade förvaltningarna är gravrättsinnehavarnas påverkan på växtsortimenten och planteringsalternativen stor. På Uppsalas kyrkogårdsförvaltning styr efterfrågan växtvalen och hos Märstas kyrkogårdsförvaltning anpassas växtinköpen efter gravrättsinnehavarnas önskemål. Undersökningens resultat styrks i artikeln *Trädgårdsexperter vurmar för perenner* i *Kyrkans tidning* (Hagnell 2009). Gravrättsinnehavarnas stora påverkan förvånar. Innan undersökningen fanns en tanke om att växtvalen skulle vara mer individuellt anpassade efter kyrkogårdarnas olika karaktärer, åldrar och storlekar. Men antagandet var felaktigt. Samtidigt är gravrättsinnehavarnas stora påverkan förståelig då förvaltningarna fungerar som serviceföretag, som vill göra sina kunder nöjda. Men å andra sidan kan det ifrågasättas varför så liten vikt läggs vid experters och forskares uttalanden om en större perennanvändning. Trots rekommendationer har man hos både Enköpings och Märstas kyrkogårdsförvaltningar fortfarande inte infört perennalternativ till gravplanteringarna och hos Uppsalas kyrkogårdsförvaltning är andelen perenner i gravplanteringarna fortfarande liten. Förvaltningarna håller fast vid sommarblommorna, det som de menar att gravrättsinnehavarna efterfrågar.

Enligt de genomförda intervjuerna tycks förvaltningarna förstå att de kan påverka växtanvändningen på sina kyrkogårdar. Men av olika anledningar marknadsför de inte perenner mer för att öka mängden i gravplanteringarna. Hos Uppsalas kyrkogårdsförvaltning menar man att det beror på att det kräver för mycket resurser i form av tid och pengar jämfört med det resultat det ger. Hagnell (2009) har en annan teori. Hon menar att det beror på att varken Svenska kyrkan eller gravrättsinnehavarna vill se en förändring.

Trots experters rekommendationer att använda mer perenner i gravplanteringar på kyrkogårdar, går utvecklingen långsamt. Det stämmer väl överens med Sörensen och Wemblings (2008, s. 94) iakttagelser. Vi kommer antagligen efter en lång fördröjning att se en förändring i växtanvändningen i

gravplanteringarna. Men det kan ta tid. Samtidigt ser vi att en förändring är möjlig då nya trender enligt Gustafsson och Orwén (2010, s. 7) uppkommer på svenska kyrkogårdar. Nya trender kan i framtiden inte bara komma att gälla olika sorters gravskick utan även gravplanteringars växtsammansättningar. Kanske får perenner inom några år sitt stora genombrutt, blir nästa stora trend och en del i traditionen på våra kyrkogårdar. Den nuvarande sommarblomstraditionen är enligt Persson (1997, s. 42) en relativt ny tradition. Han menar att perenner tidigare användes rikligt i gravplanteringarna, men att de idag får stå i skuggan av sommarblommorna. Det kan med denna information som grund vara aktuellt att gå tillbaka till en större perennanvändning i gravplanteringarna, då det egentligen är en mycket äldre tradition. Det kan åtminstone vara bra att kombinera perenner och sommarblommor för att visa på de olika traditionerna. Mer perenner kan ge en större variation och biologisk mångfald på kyrkogårdarna och kan tack vare sin stora variation ge större möjlighet att skapa individualitet, som just nu enligt Sörensen och Wembling (2008, s. 7) efterfrågas av gravrättsinnehavarna.

Trots perenners uppenbara del i kyrkogårdars historia väljer förvaltningarna att fortsätta plantera sommarblommor. Frågan är vad som är viktigast, hållbara planteringar eller nöjda kunder? Kanske kan man finna en lösning där planteringarna blir hållbara samtidigt som gravrättsinnehavarna blir nöjda? Trots att perennandelen i gravplanteringarna hos de tre förvaltningarna fortfarande är liten bör det inte glömmas bort att användningen ökat i de allmänna planteringarna. En utökning av perennandelen i de allmänna planteringarna är ett steg i rätt riktning. Men det svåraste steget, att byta ut sommarblommor i gravplanteringar, återstår fortfarande. Det är svårt då planteringarna planeras till gravrättsinnehavarna, som har egna önskemål.

Inställningen till perenner hos förvaltningarna och gravrättsinnehavarna

Undersökningen ger inget entydigt svar kring förvaltningarnas inställning till perenner. Istället framkommer det att förvaltningarnas anställda tycker olika. Faktorer som utbildning och skötselersfarenhet menar de intervjuade spelar roll för om man föredrar sommarblommor eller perenner. De som har en högre utbildning eller erfarenhet av att arbeta med perenner arbetar lättare med växterna. Personligt tycke och smak kan naturligtvis också avgöra vad man föredrar medan en annan viktig synpunkt är traditioner. De sakkunniga poängterar att traditioner spelar stor roll för om perenner eller sommarblommor planteras på kyrkogårdarna. Svaren styrker Hagnells (2009) åsikt att traditioner och bristande kunskap är det som gör att det fortfarande planteras så mycket sommarblommor på Sveriges kyrkogårdar.

Gravrättsinnehavarna är, om man ska tro de intervjuade, mindre förtjusta i perenner. Det sägs att de föredrar och efterfrågar sommarblommor. Det finns anledning att lägga vikt vid uttalandena då de förvaltningsanställda säkerligen har god kunskap om vad som efterfrågas. Men de kan inte se efterfrågan av sommarblommor som detsamma som att gravrättsinnehavarna är negativt inställda till perenner. Efterfrågan behöver inte bygga på det gravrättsinnehavarna föredrar till sina gravplanteringar. De har kanske inte fått veta att det finns perennalternativ? Dessutom ska det göras klart att både Enköpings och Märstas kyrkogårdsförvaltningar för tillfället inte erbjuder perennalternativ. Gravrättsinnehavarna kan alltså inte efterfråga något annat än

sommarblommor. Om förvaltningar trots valbara perennalternativ upplever låg efterfrågan på perenner kan enkla medel utan stora investeringar höja intresset. Information är en viktig del. Gravrättsinnehavarna kan informeras om de nya perennalternativen och deras fördelar. Det är viktigt att lyfta perennernas hållbarhetsfördelar och få innehavarna att se i längre perspektiv. Perennerna är dyrare i inköp, men lönar sig i längden då de är både billiga och lättskötta. De kan dessutom ge mer individuella planteringar än sommarblommor. I Hagnells (2009) artikel ges förslag på förslagspärmar och att aktivt informera gravrättsinnehavare om perenner för att öka användningen av dessa.

Tillvägagångssätt för en ökad framtida perennanvändning i gravplanteringar

Andelen perenner i gravplanteringarna hos de tre undersökta förvaltningarna är liten. Den av trädgårdsexperten föreslagna övergången tycks därför inte ha kommit långt. Det gör en stor del av kyrkogårdarnas planteringar ohållbara och dyra. En liknande iakttagelse redovisar Hagnell (2009) i sin artikel *Trädgårdsexperten vurmar för perenner*. För att öka den ekonomiska och ekologiska hållbarheten i växtanvändningen kan perennandelen förutom att utökas i de allmänna planteringarna även utökas i gravplanteringarna. Njurundas kyrkogårdar kan ses som förebilder för hur det skulle kunna se ut. Klein (1996) förklarar att perenner och sommarblommor med fördel har blandats i gravplanteringarna. Andersson (2008) förklarar att det gör att man kringgår problemet med att försöka hitta perennsorter som blommar hela säsongen. Han förklarar att sommarblommorna kompletterar perennerna och garanterar blomning hela sommaren. Då många gravrättsinnehavare är vana vid enbart sommarblommor på gravarna kan ett abrupt byte till enbart perenner leda till missnöje. Därför är en kombination av perenner och sommarblommor att föredra vid övergångens början.

Gravplantering, med sommarblommor på sidorna och en perenn i mitten, på Götalundens kyrkogård i Trollhättan. Fotograf: Hanna Johansson (2013-05-10).

Några tillvägagångssätt för att öka perennanvändningen i gravplanteringar är att:

- » Informera och utbilda förvaltningarnas personal i ekonomisk och ekologisk hållbarhet vid växtanvändning samt för att kunna ge perennförslag till gravrättsinnehavare.
- » Informera gravrättsinnehavare om möjligheten att använda perenner i gravplanteringar, att blanda perenner och sommarblommor samt att förklara de miljömässiga fördelarna. Olika sorters kommunikationsmedel kan användas, till exempel Internet.
- » Visa upp vilka planteringsalternativ som finns till exempel genom inspirerande bilder och provplanteringar.
- » Låta några gravrättsinnehavare fungera som testpiloter för perenna gravplanteringar för att bli inspirerade och inspirera andra.
- » Placera ut namnskyltar till perenner i kyrkogårdarnas allmänna planteringar för att informera och inspirera samt att plantera enbart perenner i de gravplanteringar som kyrkogårdsförvaltningarna själva bestämmer över.

Metoddiskussion

Intervjuerna ger en bred bild av förvaltningarnas perennanvändning. Mängden perenner på kyrkogårdarna är mätbar, vilket ger tydliga svar. Inställningen till perenner är däremot en komplex fråga, som inte ger några entydiga svar. Det beror på att de anställdas åsikter skiftar. Flertalet faktorer som kan påverka inställningen identifieras. Det är viktigt att poängtera att gravrättsinnehavarnas inställning till perenner på ett tillförlitligt sätt inte kan baseras på det intervjupersonerna säger. Det vore därför intressant att intervjua gravrättsinnehavarna.

Valet av informanter är passande för undersökningen då de anställda säkerligen vet mest om både perennanvändningen på kyrkogårdarna och inställningen till perenner hos förvaltningarna. Det gör enligt Bryman (2008, s. 434) urvalet målinriktat. Samtidigt måste det tas med i beräkningen att de intervjuade också har egna inställningar eller åsikter om perenner som kan färga svaren. Därför ska det som sägs i intervjuerna analyseras kritiskt.

Intervjuguiden gav jämförbara svar. Det stämmer väl med Brymans (2008, s. 416) tankar om intervjuguiden som en del i de semistrukturerade intervjuerna för jämförbarhet mellan olika fall. Intervjuerna gav utredande svar men ledde till att få intervjuer hann genomföras. Med mindre ingående och färre frågeställningar hade fler förvaltningar kunnat intervjuas. Det hade gett en säkrare bild av användningen av och inställningen till perenner i Uppland. Om arbetet startat nu hade fokus legat på enbart inställningen till eller användningen av perenner. Fler förvaltningar hade på så sätt hunnit intervjuas. Dagens resultat visar enbart användningen och inställningen hos ett litet urval förvaltningar och kan därför inte säkert sägas ge en fullt korrekt bild av läget i Uppland. För att med säkerhet säga att undersökningens bild är allmängiltig i Uppland kan en mer omfattande undersökning göras med ett större antal informanter. Undersökningen kan, som Bryman (2008, s. 436) beskriver det, behöva ett större urval på grund av dess stora omfattning. Undersökningen bör ha en större geografisk spridning om resultatet ska kunna stå som allmängiltigt i Sverige.

Slutsats

Ur ett ekologiskt och ekonomiskt perspektiv är det lämpligt att göra förvaltningarnas gravplanteringar hållbara genom förändrad växtanvändning. Det finns potential att utöka perennanvändningen och skapa nya traditioner. Det gäller inte bara hos förvaltningarna utan också hos alla de som planerar planteringar och köper in växter. Allting hänger ihop och våra växtval är viktigare än vi tror för samhällets hållbarhet.

Intressanta ämnen för vidare undersökningar

- » Gravrättsinnehavares inställning till perenner (genom intervjuer med innehavare)
- » Kulturell påverkan på gravrättsinnehavares växtval
- » Perennanvändning på andra sorters begravningsplatser
- » Perenners sociala hållbarhet
- » Skillnader i användning av och inställning till perenner beroende på klimat, kommunstorlek och ekonomi

Referenser

- Andersson, B. (2004). Vad är perenner? - *Allt om trädgård*, 11.
- Andersson, J.O. (2008). Säkrare med perenner? - *Kyrkogården*, 6 oktober.
- Bryman, A. (2008). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2. ed. Malmö: Liber AB.
- Elg, R. & Lagerström, T. (2004). Perenner - möjligheternas växter. *Fakta Trädgård-Fritid*, (103), ss. 2-4.
- Elvingson, P. (2013). Uppslagsord: Hållbar utveckling. I: *Nationalencyklopedin*. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.ne.se/lang/h%C3%A5llbar-utveckling> [2013-04-30]
- EMPERI (2013). *EMPERI Original- självvattnande blomlåda i aluminium*. [Elektronisk]. Tillgänglig: http://www.emperi.se/Emperi_Original.htm [2013-06-15]
- Enköpings kommun (2012-02-20). *Parkinformation*. [Elektronisk]. Tillgänglig: <http://www.enkoping.se/swwwing/app/cm/Browse.jsp?PAGE=7203> [2013-04-28]
- Gustafsson, A. & Orwén, M. (2010). *Hållbar design för gravplatser*. Sveriges lantbruksuniversitet. Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap (LTJ)/Trädgårdsingenjörsprogrammet-design (Självständigt arbete 2010)
- Gustavsson, B. (2010). *Kunskapande metoder inom samhällsvetenskapen*. 3. ed. Lund: Studentlitteratur AB.
- Hagnell, A. (2009). Trädgårdsexperter vurmar för perenner. *Kyrkans Tidning*, 1 juli. [Elektronisk]. Tillgänglig: <http://www.kyrkanstidning.se/nyhet/tradgardsexperter-vurmar-perenner> [2013-04-22]
- Kjellander, K. (2010). *Gestaltningförslag av gravplatser ur ett miljöperspektiv*. Sveriges lantbruksuniversitet. Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap (LTJ)/Trädgårdsingenjörsprogrammet-design (Självständigt arbete 2010)
- Klein, S. (1996). Användning av perenner på kyrkogårdar. *Hemträdgården*, vol. 51 (2), s. 40.
- Lundquist, K. (1992). Från beteshage till trädgård – kyrkogårdens historia. *Kyrkogårdens gröna kulturarv*, (103), s. 12.
- Movium. (2005). *Begrepp i begravningsverksamheten 2005*. [Elektronisk] Alnarp: Movium (Gröna Fakta) [Broschyr] Tillgänglig: http://www.begravningar.nu/media/2271/grona_fakta.pdf [2013-04-22]
- Oudolf, P. *References*. [Elektronisk]. Tillgänglig: <http://www.oudolf.com/piet-oudolf/references> [2013-04-28]
- Persson, B. (red) (1997). *Blommor och buskar*. 4 ed. Södra Sandby: Blommor och buskar förlag.

Riksantikvarieämbetet (2012-06-05). *Kulturminneslagen (KML)*. [Elektronisk].
Tillgänglig: <http://www.raa.se/lagar-och-stod/kml-kulturminneslagen/>
[2013-05-17]

Sörensen, A-B. & Wembling, M. (2008). *Minnenas trädgård – om kyrkogårdens form och växter*. Höganäs: Edition Andersson AB.